

Továbbtanulással kapcsolatos félelmi motívumok vizsgálata általános iskolai tanulóknál

A Csongrád megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya 1964-től – minden nyáron – Középiskolai Előkészítő Tanfolyamot rendezett Makón a Mező Imre Középiskolai Kollégiumban.

A résztvevők osztatlan, részben osztott és községi általános iskolákból érkeztek. A tanfolyamok célja az általános iskolából a középiskolába való átmenet megkönnyítése volt. Ennek érdekében két hétig – ingyenes kollégiumi elhelyezéssel – a József Attila Gimnázium tanárai magyar nyelvből, orosz nyelvből, matematikából és kémiából naponta hat órában foglalkozásokat tartottak a tanulók számára.

A vizsgálat menete, feltevések

Már az első tanfolyam megszervezésekor feltételeztük, hogy dominánsnak tekinthetjük a tanulmányi eredmények esetleges negatív irányú változásaival összefüggő félelmi motívumokat. Véleményünk szerint olyan attitűddel álltunk szemben, amelynek tapasztalati alapja nem volt, inkább a környezet hatására alakult ki. Ezért a szülői házban, iskolában és a baráti körben szerzett élményanyagot vizsgáltuk. Módszerként megfigyelést, explorációt használtunk, és kiegészítésül egy több szempontú dolgozatot írtunk, Instrukcióink alapján a tanulók olyan szituációkat írtak le, amelyek szerintük félelmet, rossz előérzetet keltenek bennük a középiskolai tanulmányok előtti időszakban.

A dolgozatok és a tapasztalatok elemzése alapján csoportosítottuk a félelmi motívumokat:

1. A tanuló önismerete és a szülői remények közötti diszkrepancia,
2. Az általános iskolai tanárok elszólásai, fenyegetései,
3. A kudarcélmények hatására kialakult frusztráció,
4. Az idősebb barátok, ismerősök félreértelmezett „élménybeszámolóí”.

A vizsgálatban 1964–1979-ig 15 tanfolyamon (1970-ben az árvíz miatt nem volt) 372 tanuló vett részt.

Csak 22 olyan tanulót találtunk, akik helyett a szülők választottak középiskolát (5,91%). „Nem gimnáziumba akartam jönni, mert tanulmányi eredményem gyenge, jobban érdekelnek a gépek” – írja egy tanuló. „Megmondta apám, hogy ő nem tanulhatott, nekem kell” – írja egy másik. Elgondolkoztató a következő tanuló véleménye: „Nehezen tanulok, és hamar elfelejtem a leckét. Szüleim ezt nem hiszik el. Azt mondják, lusta vagyok. Ezért kell mennem kollégiumba... szívesebben dolgoznék mint állatgondozó.” Az a tanuló, akinek dolgozatából most idézünk, tanulmányainak befejezése után repülőgépvezető lett. „Édesapám orvos szeretett volna lenni, de neki nem sikerült a terve. Most bennem látja vágyainak megvalósulását, pedig engem a repülés érdekel. Minden nyáron a növényvédő repülőket nézem, és szeretnék velük szállni a magasba. Szüleim hallani sem akarnak erről. Nem szeretem az orvosi hivatást, félek a halottaktól.”

Az általános iskolai kudarcélmények következtében bekövetkező frusztráció szoros összefüggést mutat a tanári munka helytelen gyakorlatával. Félelmet keltő kijelenté-

seket idézhetnénk 314 dolgozóból (84,40%). „Fiam, téged a magatartásod miatt úgy kívágnak, hogy...” „Ilyen magatartással félév múlva már repülsz a gimiből. Ha nem tanulsz, ott már nem kapsz ketteseckét, nincs mindenkinek olyan jó szíve, mint nekem.” Kategórikus kijelentések is elhangzottak:

„... tanulj, mert a középiskola nem kötelező, és ott nem foglalkoznak veled úgy, mint itt, nem rágnak a szádba mindent, mint itt, ott aztán kicsapnak, ha nem tanulsz”. Más tanuló idézte a következő tanári kijelentést, amely olyankor hangzott el, ha dolgozatot írtak valamiből: „Hiába puskáztok most, a középiskolában már tanulni kell, ott nem lehetitek ki az anyagot.”

A fenyegetések hangsúlyát illusztrálja a következő idézet: „Mindig úgy éreztem, mintha a középiskoláról úgy beszéltek volna tanáraink, hogy KÖZÉPISKOLA, csupa nagybetűvel. Tehát magasnak éreztem a középiskola szintjét.” Megjegyezzük, hogy ez a tanuló 5,00 átlaggal végezte az általános iskolát.

A tantárgyak közül a matematika, fizika és a kémia keltett indokolatlan félelmet. A fizika és kémia tárgyaknál a kísérletek hiánya tűnt ki a dolgozatokból. Itt is talá-lunk felelőtlen kijelentéseket: „gyerekeim az általános iskola kötelező, itt mindenkinek tudni kellene, de aki nem tanul tovább, azt nem érdekli az anyag, és ha velük foglalkozom, nem jut idő a leendő középiskolásokra”. A pedagógus rossz hangulata így okozott szorongó érzést a tanulóban:

A szülő és az osztályfőnök kapcsolatának hiányára mutat rá a következő idézet: „Én a szorongó érzést azért érzem, mert a tanáraink és a szüleim is különbözőképpen mondtak véleményt a középiskoláról. Az egyik le akart beszélni róla, a másik rá akart beszélni. Ez a kétféle vélemény úgy összekuszálódott bennem, hogy egyszerűen elkezdtem félni.”

A tanári munka következtelensége is okozhat indokolatlan félelmet. Egy tanuló, aki arról panaszkodott, hogy izzad a tenyere, és éjszaka „rossz álmai” vannak, dolgozatában így írt: „Magyar tanárnőm év végén nagyon szigorúan fogott bennünket. Komplex feladatokat írtunk. Egy vagy két hibáért már négyest adott. Mindig azt mondta, hogy a gimnáziumban rontani fogunk. Ha így tanulunk tovább, akkor nem lesz belőlünk semmi. Meg is értettük, csak azt nem, hogy eddig is tudta, hogy hova fogunk menni tovább, és csak az utolsó négy-öt hónapban bánt velünk szigorúbban, mint eddig. Nagyon sok tanulnivalót adott fel. Verselemzéssel foglalkoztunk, ami sokszor nem ment, de néha három-négy vers is fel volt adva. Most attól félek, hogy jövőre nem bírom.”

A dolgozatok 79,20%-ában találtunk utalásokat a nyolcadik évben ugrásszerűen fokozódó megterhelésre.

Barátok és idősebb ismerősök erősen szubjektív véleménye is megtalálható a félelmi motívumok között. Idézetek: „... sokat kell tanulni, a tanárok a személyt nézik, nem a tudást.” „Ahány kérdést nem tudunk, annyi egyest kapunk.” „... sokkal többet kell tanulni, sőt még éjszakázni is kell.” A tanulók közül sokan kellő kritikával fogadták ezeket a véleményeket. „Félek is, nem is, ez szinte naponta változik, mert ismerőseim mindig nagyképpen, nagy szájjal adták elő élményeiket, és ők magukat így mutatták be, hogy ők könnyen vették az akadályokat.” Témánktól függetlenül meg kell említenünk azt is, hogy a vizsgálat során több alkalommal talá-lunk olyan utalásokat, amelyekben a pedagógus személyisége követésre méltó példaként motiválta a tanulókat. Néhány idézet: „Nagyon szerettem a biológia tanárunkat, mert nagyon tudott és igazságos volt. Szerinte én még orvos is lehetek.” „... szorgalommal mindent elérhetünk, amit akarunk”. „... tanárom mondta, hogy neki is nehéz volt a középiskola, néha elkeseredett, de azért sikerült neki elvégezni”.

A pedagógiai tevékenység eredményeként fejlett konatív szektort tükröz az alábbi vélemény:

„Engem sokat ijesztgettek az ismerőseim, de én nem félek annyira, hogy letegyek tervemről. Agronómus akarok lenni, tanárain és szüleim is egyetértenek velem.”

Következtetéseink:

1. Bizonyos fokú izgalom természetes jelenség a tanulóknál.
2. Túlzott szorongást okozhat az olyan iskolai légkör, ahol nem megfelelő a kapcsolat tanár és diák között.
3. Az iskolán kívüli spontán és rokonszenvi alapon létrejövő interakciók a család és iskola életéből adódó negatív hatásokkal összegeződhetnek, és azokat erősíthetik.
4. A pályaválasztás megfelelő előkészítése, az adottságok, képességek szakszerű feltárása és fejlesztése ellensúlyozhatja az előítéletek kialakulását.
5. A megfelelő követelményrendszer és ehhez kapcsolódó szokások tervszerű kialakítása megkönnyíti az átmeneti időszakot.

IRODALOM

- Allport, G. W.*: Az előítélet, Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977.
Geréb Gy.: Az iskola pszichés klímájáról, Tankönyvkiadó, Budapest, 1970.
Veszprémi L.: A tanulók szociális státuszának vizsgálata az iskolai és családi mikrokörnyezetben, Acta Academiae Pædagogicae Szegediensis, 1971.

